

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Claudii Fleurii Abbatis Historia Ecclesiastica

Ab anno Christi 1738. usque ad annum 1740

Fleury, Claude

Augustæ Vindelicorum, 1786

VD18 90119355

§. 26. Variæ rituum &c. immutationes in Ecclesiis A catholicorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-67878](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-67878)

§. XXVI.

Sæc. XVIII.
A. C. 1738.*Variae rituum &c. immutationes in
Ecclesiis A catholicorum.*

Enimvero insani sunt, qui novitatis studio vetustatem contempnunt, irident, damnant, non minus tamen repensione digni, quibus nil nisi vetustum sapit: Id quidem in adiaphoris & parergis verum est, in rebus tamen fidei omnis novitas suspecta non modo, sed & damnanda; Religio quippe Catholica veritatis suæ testimonium habet a vetustate ad Christi Domini & Apostolorum ætatem revocata & ad nos usque immutabili & interrupta serie tracta: Plura tamen dantur mere ad Ecclesiæ disciplinam ritusque spectantia, quæ non quidem novitatis studium, sed pro temporum, patriæ, morum rerumque vicissitudine ac diversitate aut utilitas major, vel necessitas, aut œconomica Ecclesiæ ratio immutari postulat (*). Hoc probe observato dissilit frequens Novatorum machina, qua scissam Catholicæ fidei unitatem ex consuetudinum diversitate, ac mutatio-

(*) *Regula fidei una omnino est, sola immotabilis & irreformabilis. Cetera jam disciplinae, & conversationis admittunt novitatem.*
Tertull. 1:2 2. vel. Virg.

Sæc. XVIII.
A. C. 1738.

tatione inferre moliuntur: eodem autem hoc gladio, quo A Catholicos ferire machinantur, incautus fibimetipsis jugulum petunt; Catholici enim fidei suæ Canonem per omne tempus servaverunt inconcussum, ac immutabilem, custodit quoque unaquæque particularis Ecclesia ritus suos, sed a Majoribus, necnon diuturno usu receptos & legitima auctoritate approbatos, reservata semper Ecclesiæ universali eos, interveniente justa causa immutandi potestate: Hanc ipsimet A Catholicos (ut mox referam) suis Ecclesiis attribuunt, si ergo ex ea fidei suæ varietatem inferunt, suam ipsimet Religionem evertunt. Eos autem suos ritus sæpe immutasse, multa probant exempla, quorum unum hoc anno in eorum Ecclesiis occurrens huc adduco: Præprimis enim, postquam Coloniae trans Spreham Templum S. Petri inaugurabatur, Fridericus Guilielmus Borussiae Rex edicto inhibuit, ne ibi vel luminarium, vel superpelliceorum aut cantionum, vel confessionalium usus invehetur: veterem morem quidem objectabat Reinbeckius Præpositus, parere tamen jussus, ægre imperavit, ut confessionalia permitterentur: mox autem alio edicto sancitum, ne intra hebdomadam ulla Communio,

mi

Sæc. XVIII.
A. C. 1738.

minus vero unquam privata fiat, ac in super die sexta Novembris Anno 1736. præceptum, ut Ecclesiæ preces non amplius *decantentur*, sed & consecratio Cœnæ Dominicæ, & Benedictiones, quæ Berolini in Regiis Palatiis in usu fuerant, abolerentur, proin hi ritus deinceps tantummodo prælegerentur, superpellicea autem, casulæ, aliæque vestes ad Missæ sacrificium adhibitæ in omnibus locis, ubi eorum usus adhuc viguit, eliminarentur, placate tamen, ac sine strepitu, imo si rudes quidam inde offenderentur, hi vel a Præconibus privatim, vel si opus, pro concione instruantur. Hoc erat Regis mandatum, Regiomontani tamen Pomerani, Magdeburgenses, Hallenses Præcones, & Halberstadiani aliique suas quisque rationes contra decretam hanc immutationem opponebant, inter alias vero causas provocabant ad decimum quintum Augustanæ Confessionis articulum, ad pacis instrumentum, ad Ecclesiæ sanctiones a Regis Majoribus confirmatas, ad ritus & cærimonias in Judæorum Synagogis toleratas &c. Enimvero Hallensis Magistratus Ecclesiæ vestes abrogavit, cantandi usus tamen, ut antea, observatus: quocirca Rex die prima Januarii

Hist. Eccles. Tom. LXXVI. K &

Sæc. XVIII. & vigesima prima Martii hujus anni
 A. C. 1738. novo edicto declaravit, ejus manda-
 tum integre esse servandum, eoquod
 Ecclesiæ preces, si præleguntur, me-
 lius intelligerentur, quam cantatæ,
 aliunde vero *in essentialibus Religionis* nec
 minimum fuisset immutatum, sed dur-
 taxat *supervacanea* (*). Iterato huic
 mandato obtemperabant potissimi, alii
 vero nonnisi post interminatam poenam
 amotionis a ministerio parebant, non
 pauci tamen suam conscientiam læti
 opponebant, quapropter Rex die de-
 cima octava Januarii Crosnæ & in aliis
 finitimis Ecclesiis superpellicea &c. ali-
 quamdiu retineri permisit, Prædican-
 tibus tamen serio injunxit, ut sensum
 suorum Auditorum animos ab his riti-
 bus alienare satagerent.

Die autem vigesima sexta Septem-
 bris idem Rex Berolini edictum pro-
 mulgari jussit, quo significavit, se non
 sine mœrore percepisse, in administra-
 tione cœnæ præsertim apud privatos
 Communiones, plures corruptelas in-
 valuisse ex eo, quod Patresfamilias
 vinum pro cœna ipsimet offerri curent,
 illudque non Prædicantes, sed æditus

(*) Talia sunt, si sine mysticis suis signi-
 ficationibus, sine respectu ad Mysteriorum
 sanctitatem & præcisa traditione Apostolico-
 Ecclesiastica considerentur.

infundat; id igitur deinceps fieri pro-
hibuit Rex, iussitque, ut in privatis
communionebus infirmus, si facultates
habet, vinum solvat, si pauper, ex Ec-
clesiæ proventibus solvatur, & ipse
Prædicans vinum calici infundat, secus
si inde damnum oriatur, Prædicans
capitali etiam poena plectatur.

Eadem die Rex alio edicto retulit,
plures Prædicantes sæpius e publica
cathedra contra Hypocritas, falsos ac
perniciosos Doctores & seductores tam
incircumspectis convitiis detonuisse, ut
gregem suum monere videantur, qua-
tenus sibi a perversis doctrinis Magi-
strorum in Universitatibus, necnon ab
erroribus Prædicantium Theologorum
caverent; „quamvis autem, prosequi-
„tur Rex, legitime vocato Prædicanti
„nec puniendi officium, nec suum gre-
„gem a grassanti hypocrisis malo præ-
„muniendi facultatem interdiciamus,
„adeo, incaute tamen falsos Doctores
„objurgare, ut publici & a nobis con-
„stituti Magistri digitis demonstrari vi-
„deantur, omnino noxium vel saltem
„inutile esse censemus; hac enim ra-
„tione in nullum in particulari inquiri,
„nec malo obviari potest, & nihilomi-
„nus probi Doctores in erroris suspicio-
„nem trahuntur; rudisque populus,
„desuper iudicandi incapax, velut in

Sæc. XVIII.

A.C. 1738.

Sæc. XVIII. „Judicem constituitur, & ad peccan-
 A. C. 1738. „dum inducitur; præterea, inter ipsos
 „etiam Prædicantes æque ac inter ce-
 „teros non pauci dantur, qui partim
 „ob inscitiam, partim ob prædominan-
 „tes affectus de sana vel erronea doctri-
 „na solidum iudicium ferendo impares
 „sunt, proin eorum decisione relinqui
 „nequit, quis erroneam, aut quis sa-
 „nam doctrinam tradiderit: insuper si
 „errantes Doctores tacito eorum no-
 „mine, in publicis concionibus objur-
 „gantur, facile Auditores de illis, de
 „quibus ne ipse quidem Concionator
 „cogitavit aut qui omnino absentes
 „sunt, odiosas suspiciones concipere pos-
 „sent, proin ejusmodi concionibus ac-
 „vituperiis adeo non emendantur, ut
 „potius magis exacerbentur, aut saltem
 „non sine noxa & offensione, affligan-
 „tur, præcipue si ea, quæ Concionator
 „protulit (uti plerumque fit) per alios
 „exaggerata alteri deferantur: Porro
 „ex incauta hac præmonitione contra
 „hypocritas facta, si in probos Doctores
 „quædam suspicio cadere potest, nul-
 „lus alius sequitur fructus, nisi con-
 „temptus, vilipensio, aut saltem ne-
 „glectus veræ pietatis &c. Eapropter
 „Rex decrevit, ut quicumque vel Ma-
 „gistrum vel Concionatorem in Acade-
 „miis vel Cathedris vel alibi jure re-
 „pre-

Sæc. XVIII.
A. C. 1738.

„prehendendos noverit, tales semel vel
 „iterum fraternè ac privatim moneat,
 „si vero hi non respiscunt, tunc in eos
 „nequidem ex veritatis Zelo aut alio
 „sub prætextu invehat, nec eos aliis
 „suspectos reddat, minus vero illorum
 „Judicem agat, sed rem eorum Supe-
 „rioribus denuntiet, qui eum desuper
 „convenient, & tunc primum caussa
 „ad Regis Curiam & Consistoria defe-
 „ratur, quorum erit deprehenso errore
 „remedium opponere, & eos, qui alios
 „temere accusarunt, punire, sicque
 „hæreticis, & hæretificis frænum in-
 „jiciatur.„

„Qui ergo quempiam vel ad docen-
 „dum vel Concionandum rite vocatum
 „vel ex suggestu aut ex Cathedra, non-
 „dum tamen præscripto modo de errore
 „convictum, vel nominatim vel alio
 „modo suspectum reddiderit, vel accu-
 „saverit, juramenti religione adigatur,
 „ut manifestet, an quempiam in par-
 „ticulari taxarit, & quisnam ille sit,
 „& tunc utpote Regii edicti transgres-
 „sor, & illegitimus proximi Delator
 „prima vice centum thaleris ad pios
 „usus, secunda vice remotione ab offi-
 „cio plectatur.„

„His & gravioribus etiam pœnis
 „coerceantur illi Professores, qui pro-
 „fanas ac politicas caussas, vel resse-

Sæc. XVIII.
A. C. 1738.

„xiones in has vel illas mutationes vel
„dispositiones a Rege factas proferre,
„aut contra Regis statuta circa Eccle-
„sias, Scholas vel Academias, vel Per-
„sonas a Rege constitutas directe vel
„indirecte declamare &c. præsumpse-
„rint; ita Rex in suo decreto.,,

Præterea Lutherani Prædicantes
variis in locis hoc anno suos Conven-
tus Pastorales, quos *Synodos* appelli-
tant, celebrabant: & quidem ad diem
vigesimalam quintam Mühlhusii ejusmodi
Conventum indixere, ac præ ceteris
Christianus Guilielmus Vollandus
Præco & Consistorii Consiliarius ea,
quæ in hoc conventu essent discutien-
da, in quæstiones redegit, edito hoc
programme: *Spicilegium quæstionum*
XXI. hymnodicarum, recentioribus Pa-
lachymnomachis oppositarum, atque in an-
niversaria R. Ministerii Mühlhusani Sy-
nodo, fortunante Deo, Anno 1737. ad
diem VIII. Cal. Sextil. publice proponen-
darum ac dijudicandarum &c. Ad hunc
Conventum etiam invitabantur Lesse-
rus & Tabellius Prædicantes, Nord-
husani cantionum libri præpotentes Pa-
troni, qui tamen comparere neglexe-
runt. Observandum enim, acerbam
litem inter Prædicantes anno hujus
sæculi trigésimo quinto exortam esse,
occasione recens editi Cantilenarum
libri,

libri. in quo expunctis veteribus, ple-
 rumque nova cantica numero sexcenta
 quinque collecta Nordhusii publicis ty-
 pis excusa fuere. Adversus hunc par-
 tum acerrime inter Prædicantes cala-
 mis certatum est, aliis propugnanti-
 bus, in novis hisce canticis fanatis-
 mum prædominari, Canonicas cantio-
 nes v.g. Davidis Psalmos, cantica Za-
 chariæ, B. V. Mariæ, Simeonis, &
 Cantica a Cantoribus Canonicis in
 primitiva Ecclesia intonata v.g. Hym-
 num *Te Deum* &c. cantica SS. Ambro-
 sii, Hilarii, & Claudiani Mamerti alio-
 rumque & præcipue Lutheri omissa
 fuisse; quapropter altum inclamabant
 Præcones, veteribus his canticis temere
 expunctis Lutheraniæ doctrinæ purita-
 tem concuti, novæque doctrinæ fun-
 damenta poni, vetera cantica esse velut
 libros symbolicos, in his canticis cre-
 dendi libertatem instillari, id inde
 patere, quia aliquis nondum abso-
 lutione a Prædicante recepta Cænam
 sibi administrari petierit, caussatus,
 quod coram Deo jam justificatus esset,
 & alius Nordhusianus Diaconus e sug-
 gestu opiniones Chiliastarum defende-
 rit, necnon Nosocomii Curator impias
 doctrinas contra Prædicantium ordina-
 tiones, Lutheranam purificationem in
 sanguine Christi, necnon alios errores de
 SS. Triade, S. Scriptura &c. effutierit.

Sæc. XVIII.
 A. C. 1738.

Sæc. XVIII. Insuper Pietismi paradoxa innovari &c.
 A.C. 1738. His etiam suffragabatur Liptiensis Uni-
 versitatis Facultas Theologica. E con-
 trario autem Nordhusani libri Fautores
 opponebant, fanaticas phrasas, quæ
 in Nordhusanis canticis reprehendun-
 tur, etiam in Lutheri cantionibus re-
 periri, has utpote insipidas, & puriori
 poesi dissonas ferme ubique jam fuisse
 expunctas, cantica esse mere res adia-
 phoras, proin eas mutationibus sub-
 jectas, nec ostendi posse, quinam ex
 omnibus Canticorum libris sit univer-
 salis & Canonicus, aut qua Imperii
 lege certus ejusmodi liber præscriptus
 sit? talia etiam Cantica nec ad integri-
 tatem, nec ad Constitutionem Luthe-
 ranæ Religionis pertinere.

Ut ergo propudiosa hæc altercatio
 tandem componeretur, præfatus Vo-
 landus sequentes quæstiones ad Nord-
 husanos transmisit.

I. „An & cur personati Joannis An-
 geli, Silesii, sive Joannis Scheffleri,
 „Wratislaviensis Evangelicæ religionis
 „desertoris, Cantica ex libellis Eccle-
 „siarum nostrarum *Cantionalibus* ejici, ac
 „proscribi mereantur? „

II. „Quid respondendum sit illis,
 „qui Jo. Angeli, & similium Cantiones,
 „formulis ac sententiis, impurorum
 „My-

„Mysticorum propriis, refertas devo-
 „tioni multum inservire, caussantur? Sæc. XVIII.
 A. C. 1738.

„Quæ caussa sit, quamobrem Can-
 „tiones, ex lutulentis Mysticorum ri-
 „vulis derivatæ, Hymnis, ex limpi-
 „dissimis Israelis fontibus profluenti-
 „bus, a Fanaticis fere præferantur? „

IV. „Utrum conditores novorum
 „Cantionalium, nomina Hymnopoeo-
 „rum de industria delentes *ὑπουλον τι*,
 „ac subdoli quid foveant, & adversus
 „Ecclesiam Evangelicam machinentur?

V. „An Novatoribus, notas Ec-
 „clesiæ Cantilenas e medio tollentibus,
 „sefe opposcentes, & pro Hymnis Ve-
 „terum, imprimisque Lutheri, scriptis
 „propugnantes, odioso, ac barbaro ri-
 „xatorum, ad arma præpostere concla-
 „mantium atque Hæreticorum *Ἐάρμεν*
 „*ἄλασερ und Ἐεζερmacher*, convitio tra-
 „duci, & infamari mereantur? „

VI. „Annon potius hostes veterum
 „Hymnorum, puriorem doctrinam, in
 „ipsis expressam, servantium ac pro-
 „pagantium, si non Hæreticorum &
 „Fanaticorum, Indifferentistarum ta-
 „men numero, suo quodam merito,
 „adscribi posse, videantur? „

VII. „Numnam viris, publicis mu-
 „neribus nondum præfectis, nec in
 „orbe, qui literis cultior est, auctori-
 „tate valentibus, vitio vertendum,

K 5 „quod

Sæc. XVIII. „quod controversiis Hymnariis se im-
 A. C. 1738 „miscant, atque inter veterum Hym-
 „norum assertores, ac vindices, nomi-
 „na sua profiteantur? „

VIII. „Utrum abrogatio veterum,
 „& in Canonem Ecclesiasticum, & in-
 „star Normæ Fidei Professionis, pridem
 „receptarum, cantilenarum, nova-
 „rumque in illarum locum subrogatio
 „pro lubitu, & ex solo, summa in Re-
 „publica auctoritate præditorum, ar-
 „bitrio facta, indifferenter; an vero
 „graviter Theologo, sincera fide agenti,
 „ferenda sit? „

IX. „An Magistratus Politi consensu,
 „& approbatio, in fabricando,
 „& introducendo novo Hymnario, ac
 „repudiando priori, *sub & obreptitio*,
 „ut dictione fori utamur, impetrata,
 „firma & stabilis sit, illiusque ad glo-
 „riam valeat? „

X. „Anne expulsio, & proscriptio
 „Hymnorum, quorum cantu, tempore
 „Pacis Religiosæ, publicus protestan-
 „tium cultus magna ex parte nitebatur,
 „libertati Religionis nostræ insidietur,
 „& adversetur? „

XI. „Utrum Cantiones Lutheri, &
 „æqualium, in publicum Ecclesiæ
 „usum, ab auspiciato Reformationis
 „Sacrorum tempore, magno consensu
 „introducæ, & maturo consilio re-
 „ceptæ

„ceptæ, Adiaphororum naturam reti-
 „nere, dicendæ sint? „

Sæc. XVIII.
 A. C. 1738.

XII. An Ecclesia *Particularis*, repu-
 „diatis Cantionibus, universæ Eccle-
 „siæ Lutheranæ familiaribus, ipso facto
 „ab ea se quodammodo separans, in-
 „gruente vexationum tempestate, opem,
 „atque auxilium Principum, aut Re-
 „gum, Lutheranis Sacris addictorum,
 „sibi magnopere polliceri queat? „

XIII. „Numnam politici ordinis
 „viro, in carminibus sacris quilibet
 „audendi potestatem sibi arroganti,
 „repugnans, eundemque a falce in
 „Theologorum messem immittenda,
 „dehortans, & ut sua curet, amice
 „monens, a divinius codicis usu non
 „perfunctorio illum arcere studeat? „

XIV. „Utrum Cantilenas *Laicorum*
 „Biblia esse, pronuncians, sacre Scri-
 „pturæ lectionem illis dissuadere, cen-
 „sendus sit? „

XV. „An, & quo sensu, simplicio-
 „ribus compluribus, & ætate provectis,
 „Carmina sacra, sive Ecclesiastica,
 „plus profint, quam ipsa sanctissima
 „Biblia? „

XVI. Utrum notissimum Cantionale,
 „ante biennium in vicinia in lucem e-
 „missum, cum sanctioribus literis, ut
 „titulus præfert, conspiret, atque ex-
 „actum cum illis, ac Libris Ecclesiæ

„RO-

Sæc. XVIII. „nostræ *Symbolicis*, consensum ubique
 A. C. 1738. „tueatur; nec ne? „

XVII. „Quid consilii dandum iis,
 „qui novarum, & merito suspectarum
 „Cantilenarum fastidiosissimi sunt, eas
 „demque sibi invitis, & renuentibus
 „oblata, ac violenter impositas esse
 „dolentius conqueruntur? „

XVIII. „Anne fletus ac gemitus,
 „ob exterminatas veteres, & obrutas
 „novas Cantiones, magna copia facti,
 „auctoribus, qui illos provocarunt,
 „nisi resipiscant, aliquando graves, &
 „intolerabiles futuri sint? „

XIX. „Quomodo Viri, non contem-
 „nendis alioqui meritis conspicui, in
 „mutatione, & abrogatione veterum
 „Cantionum Ecclesiasticarum humani
 „quid passi, ac bona, quam vocant,
 „intentione, ut quibusdam videtur,
 „decepti, & existimationi suæ consulere,
 „& Ecclesiæ, imprudenter ac temere
 „afflictæ, satisfacere queant? „

XX. „Utrum in commendandis su-
 „spectis, & malæ notæ cantilenis, non
 „mediocriter hallucinati, recitando
 „aliquid maculæ aut inhonestamenti
 „in sese admittant? „

XXI. An retentis recentioribus, nec
 „ab errore immunibus Hymnis hisque
 „antiquioribus Lutheri, & ceterorum
 „nonnullis, appendicis loco subjunctis,
 „&

„& ex capite gratiæ restitutis, offendiculum, vulgo *scandalum*, publice datum, emendetur, aut tollatur? „

Sæc. XVIII.
A. C. 1738.

Habebatur hæc disputatio præstituta die præsentibus Senatu & Prædicantibus, accedente approbatione Politicorum, & unanimi consensu Ministerii. Nondum autem hæc controversia erat finita, cum jamjam novâ effervesceret ob novum Cantionum librum Jenæ editum. Insuper Planæ in Holfatia die septima Augusti, & die vigesima tertia Octobris Neostadii, Baruthani Ducatus oppido ejusmodi Conventus fuere celebrati, in quorum postremo Joannes Christianus Lerche Præco sermonem habuit, de Laodicæismo, muneris sacri peste, hodie quidem communi, sed ex Communitate Lutherana eliminanda.

§. XXVII.

Continuati motus contra Ritus in Borussia abrogatos.

Huic edicto, quo quosdam Ecclesiæ ritus Fridericus II. Borussiae Rex e Lutheranis Ecclesiis eliminaverat, Prædicantium nonnulli ferrea frontis, calami orisque contumacia adhucdum sese opponebant, causantes, se sine gravi conscientiae suæ macula decretæ abro-